

Текстотвірна функція заперечення в новоанглійській мові (на матеріалі творів В. Шекспіра та Дж. Мільтона)

Стаття присвячена аналізу текстотвірних функцій заперечення в англійській мові XVI–XVII ст. Досліджено заперечення на морфологічному, лексичному та семантичному рівнях. Проведено текстовий аналіз регулярного й авторського заперечення В. Шекспіра та Дж. Мільтона, а також їхніх парадигм заперечення, які включають регулярні та диференційні риси заперечення новоанглійського періоду. Вирізнено основні семантичні функції заперечних структур: заперечення дії, мети, місця, часу, способу дії та вираження уточнення. Описано вживання загального та часткового заперечення в новоанглійській мові. Виокремлено основні афікси, які вказують на заперечне значення слова у структурі тексту.

Ключові слова: заперечення, семантичний, морфологічний, лексичний рівні, функція.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність цієї розвідки визначена, з одного боку, широкою проблематикою різних аспектів заперечення, а з іншого – потребою розв'язання питань про найважливіші сфери його дії і потребою подальшого системного дослідження категорії заперечення та засобів її вираження в текстах окремих періодів англійської мови. Відсутність комплексного внутрішнього зіставного аналізу засобів вираження заперечення в діячності – також підстава вважати, що наша робота поглибить теорію авторської парадигми заперечення, функціональної граматики тексту та історичної граматики англійської мови.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Заперечення як мовна універсалія – важливий об'єкт дослідження з погляду діячності та синхронії [2]: система заперечення в новоанглійській мові (S. Baghdikian, 1982), заперечення в англійській мові XIV–XVII ст. (Л. В. Медведева, 1992), місце *not* у питаннях новоанглійської мови (M. Rissanen, 1994), заперечення в пропозиціях характеристики сучасної французької мови (О. М. Голованова, 1997), заперечення в давніх германських мовах (Г. В. Малина, 1998), морфологічні способи вираження заперечення в різносистемних мовах (З. С. Хабекірова, 2003), заперечення та сфери його дії: семантика, синтактика, прагматика, просодика (А. Й. Паславська, 2006) та багато інших. Відмінною рисою згаданих вище досліджень є аналіз синхронної площини заперечення, тоді як ця стаття присвячена становленню та розвитку заперечення в англійській мові.

Мета розвідки – проведення різновекторного аналізу заперечення, який охоплює його особливості на морфологічному, семантичному та лексичному рівнях у текстах XVI–XVII ст.

Для досягнення мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

- провести текстовий аналіз регулярного та авторського заперечення;
- описати вживання загального та часткового заперечення в новоанглійській мові;
- виокремити основні афікси, які вказують на заперечне значення слова в структурі тексту.

Об'єктом дослідження є парадигма заперечення В. Шекспіра та Дж. Мільтона, яка відображає регулярні та диференційні риси заперечення новоанглійського періоду.

Матеріалом слугують пам'ятки новоанглійської мови: п'єса «Король Річард II» В. Шекспіра та поеми «Втрачений рай», «Повернений рай» Дж. Мільтона.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для новоанглійської мови характерні два види заперечення в реченні: загальне та часткове [4, с. 153]. Загальне заперечення – це заперечення, коли сферою дії заперечення виступає все речення. Наприклад:

He could not lose himself, but went about

His Father's business. What he meant I mused [6, part 2, p. 97–98].

Семантична функція цієї структури – заперечення певної здатності людини.

Загальне заперечення виражає розподіл понять між підметом і присудком, інакше кажучи, воно показує поняття щодо підмета в заперечній формі. У цьому випадку присудок завжди виражений у заперечній формі (крім речень англійської мови, у яких уживаються заперечні займенники, прислівники, а також заперечні сполучники) [3, с. 83].

Часткове заперечення – це заперечення, при якому заперечується лише один із семантичних компонентів речення [3, с. 93]. Заперечення в новоанглійській мові може належати до різних членів речення:

1. Часткове заперечення підмета.

Якщо заперечення належить до підмета й виражає розподіл понять у реченні, де присудок ужитий у стверджувальній формі, то в англійській мові ми маємо часткове заперечення підмета. У такому випадку заперечна частка *not* уживається перед підметом. У новоанглійській мові часткове заперечення підмета частіше міститься в другій половині речення:

*O, had it been a stranger, **not my child**,*

To smooth his fault I should have been more mild [7].

Семантична функція цієї структури – вираження уточнення.

2. Часткове заперечення додатка.

Часткове заперечення додатка виражає відсутність зв'язку між присудком та додатком. Його вживання можна простежити з таких прикладів:

2.1. Часткове заперечення вживається в першій частині речення. Присудок такого типу речень ужито у стверджувальній формі, а частка *not* зміститься перед додатком, якому вона належить:

*This said, **he paused not**, but with venturesome arm*

He plucked, he tasted; me damp horror chilled [5, p. 131].

Семантична функція цієї структури – заперечення дії.

Окрім заперечної частки *not*, часткове заперечення можуть виражати заперечні займенники *no one, nothing, nobody*:

Than this weak arm: discomfort guides my tongue

*And bids me speak of **nothing** but despair* [7].

2.2. Часткове заперечення вживається в другій половині зіставленого речення. Як і в першому випадку, тут аналогічно явища та факти стверджуються або уточнюються. При цьому частка *not* стоїть перед заперечуваним словом:

*Landlord of England art thou now, **not king**:*

Thy state of law is bondsman to the law; And thou [7].

Семантична функція цієї структури – вираження уточнення.

2.3. Часткове заперечення додатка також може бути виражене інфінітивом чи герундієм. У цьому випадку присудок речення вживається у стверджувальній формі, а заперечна частка *not* міститься перед інфінітивом чи герундієм, які виступають у ролі додатка:

Such grace shall one just man find in his sight,

*That he relents, **not to blot** out mankind* [5, p. 350].

Семантична функція цієї структури – заперечення дії.

3. Часткове заперечення обставини.

Часткове заперечення в новоанглійській мові може виражатися в різних групах обставин.

3.1. Часткове заперечення обставини часу:

*But thou, Infernal Serpent! shalt **not long***

Rule in the clouds. Like an autumnal star [6, part 4, p. 617–618].

Семантична функція цієї структури – заперечення проміжку часу.

Найбільш уживаним негативним обставини часу є заперечний прислівник *never*, який абсолютизує повне заперечення в англійській мові, незважаючи на його місце в реченні:

*And **never** will I rise up from the ground*

Till Bolingbroke have pardon'd thee. Away, be gone [7].

Still will be tempting him who foils him still,

*And **never** cease, though to his shame the more* [6, part 4, p. 12–13].

Семантична функція цих структур – заперечення дії.

3.2. Часткове заперечення обставини місця:

Of men innumerable, there to dwell,

***Not here**; till, by degrees of merit raised* [5, p. 198].

Семантична функція цієї структури – заперечення місця.

3.3. Часткове заперечення обставини способу дії:

*But **not in silence** holy kept: the harp*

Had work and rested not; the solemn pipe [5, p. 213].

Семантична функція цієї структури – заперечення способу дії.

3.4. Часткове заперечення обставини мети:

*Our being ordained to govern, **not to serve*** [5, p. 156].

*That thou may'st know I seek **not to engage***

Thy virtue, and not every way secure [6, part 3, p. 346–347].

Семантична функція цих структур – заперечення мети.

На морфологічному рівні в дискурсі В. Шекспіра та Дж. Мільтона найбільш широкоживаною є заперечна частка *not*, яка може належати будь-якому члену речення, тим самим заперечуючи і предикативний центр, і другорядні члени речення:

*I **slew him not**; but to my own disgrace*

Neglected my sworn duty in that case [7].

*Man lives **not by bread only**, but each word*

Proceeding from the mouth of God, who fed [6, part 1, p. 348–349].

Unless where moral virtue is expressed

*By light of Nature, **not in all quite lost*** [6, part 4, p. 350–351].

Окремою групою негаторів в англійській мові виступають заперечні займенники: *none, nothing*; заперечні прислівники: *never, nowhere*; заперечні сполучники: *neither, nor, neither ... nor*.

*But since it would not, he had **none** of me* [7].

*Have **nothing** merited, nor can perform* [5, p. 107].

*And **never** cease, though to his shame the more* [6, part 4, p. 13].

*For both the when and how is **nowhere** told* [6, part 4, p. 471].

*Thou **neither** dost persuade me to seek wealth* [6, part 3, p. 43].

*Of archers; **nor** of labouring pionsers* [6, part 3, p. 329].

***Neither** her outside formed so fair, **nor** aught* [5, p. 236].

У лексиці новоанглійської мови певні лексеми також указують на заперечне значення слова. Залежно від розміщення афікса існують дві лексичні групи [1, с. 295]:

1) заперечний префікс + корінь:

un** + **just** = **unjust

*For truth's sake suffering death **unjust**, lives now* [6, part 3, p. 97].

in** + **corruptible** = **incorruptible

*Still hanging **incorruptible**, till men* [5, p. 260].

im** + **possible** = **impossible

***Impossible** is held; as argument* [5, p. 308].

ir** + **regular** = **irregular

*Then most, when most **irregular** they seem* [5, p. 150].

dis** + **order** = **disorder

*Entered, and foul **disorder**; all the ground* [5, p. 174].

mis** + **chief** = **mischief

*Was absent, after all his **mischief** done* [6, part 4, p. 439].

2) корінь + заперечний суфікс:

match** + **less** = **matchless

*By **matchless** deeds express thy **matchless** Sire* [6, part 1, p. 232].

child** + **less** = **childless

*By death brought on ourselves, or **childless** days* [6, p. 316].

fountain** + **less** = **fountainless

*For barren desert, **fountainless** and dry* [6, part 3, p. 263].

Отже, в новоанглійській мові визначається група префіксів: *un-, in-, im-, ir-, dis-, mis-* та суфікс *-less*, які, приєднуючись до кореня, утворюють слова з протилежним (заперечним) значенням.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як мовна універсалія заперечення в новоанглійській мові може розглядатися на різних рівнях: семантичному, морфологічному, лексичному, граматичному. На морфологічному рівні в дискурсі У. Шекспіра та Дж. Мільтона існує ціла низка негаторів, які надають заперечного змісту цілому реченню. Залежно від їх належності певному

членові речення, розрізняють загальне та часткове заперечення. Однією відмінністю у функціях заперечення в реченні є те, що заперечення може належати або всьому реченню загалом, або окремому його членові. У ролі засобів заперечення виступають такі частини мови (новоангл. – дискурс У. Шекспіра та Дж. Мільтона: середньоангл. – дискурс Дж. Чосера):

- 1) заперечна частка *not* (пор. із середньоангл. *nat/not, ne*);
- 2) заперечна частка *no* (пор. із середньоангл. *ne, no*);
- 3) заперечні займенники: *nothing, nobody, no-one, none* (пор. із середньоангл. *nothyng, noon*);
- 4) заперечні прислівники *never* і *nowhere* (пор. із середньоангл. *nevere, never, nowhere*);
- 5) заперечні сполучники: *neither, nor, neither ... nor* (пор. із середньоангл. *neither, nor*).

Семантичними функціями заперечних структур є заперечення дії, мети, місця, часу, способу дії, вираження уточнення.

Також в англійській лексиці існує ціла низка префіксів (*in-, ir-, im-, un-, dis-, mis-*) та суфікс (*-less*), які надають заперечного значення стверджувальній основі. Парадигма заперечних афіксів у новоанглійській мові є ширшою, ніж у середньоанглійській мові (пор. новоангл.: *un-, in-, im-, ir-, dis-, mis-, -less*; середньоангл.: *un-, mis-, wip-, for-, -laes*).

Перспективи подальшого дослідження. Перспективою подальшого дослідження є порівняльний аналіз текстотвірних функцій заперечення в текстах VII–XI та XI–XV ст.

Джерела та література

1. Endley M. J. *Linguistic Perspectives on English Grammar: A Guide For EFL Teachers* / M. J. Endley. – Charlotte, NC : Information Age Publishing Inc., 2010. – 481 p.
2. Hogg R. *A History of the English Language* / R. Hogg, D. Denison. – N. Y. : CUP, 2006. – 495 p.
3. Iyeiri Y. *Aspects of English Negation* / Y. Iyeiri. – Amsterdam, Philadelphia : J. Benjamins Publishing House, 2005. – 233 p.
4. Jäger A. *History of German Negation* / A. Jäger. – Amsterdam, Philadelphia : J. Benjamins Publishing House, 2008. – 347 p.
5. Milton J. *Paradise Lost* / J. Milton – N. Y. : Penguin Books, 2006. – 374 p.
6. Milton J. *Paradise Regained* [Electronic resource] / J. Milton. – Режим доступу : http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?pageno=1&fk_files=1441318
7. Shakespeare W. *King Richard II* [Electronic resource]. – Режим доступу : http://www.gutenberg.org/catalog/world/readfile?fk_files=1446859&pageno=

Захарчук Ирина. Текстовая функция отрицания в новоанглийском языке (на материале произведений У. Шекспира и Дж. Мильтона). Стаття посвящена аналізу текстових функцій отрицання в англійському мові XVI–XVII вв. Исследовано отрицание на морфологическом, лексическом и семантическом уровнях. Проведен текстовий аналіз регулярного і авторського отрицання У. Шекспіра і Дж. Мільтона, а також їх парадигм отрицання, которые включают регулярные и дифференциальные черты отрицания новоанглийского периода. Определены основные семантические функции отрицательных структур: отрицание действия, цели, места, времени, способа действия, выражение уточнения. Описано применение общего и частичного отрицания в новоанглийском языке. Выделены основные аффиксы, которые указывают на отрицательное значение слова в структуре текста.

Ключевые слова: отрицание, семантический, морфологический, лексический уровни, функция.

Zakharchuk Iryna. Text Negation Function in NE (on the Basis of W. Shakespeare's and J. Milton's Works). The present paper is a study of the text functions of negation in the English language of XVI–XVII centuries. Negation is investigated on the morphological, lexical, and semantic levels. The textual analysis of regular and author's negation – W. Shakespeare's and J. Milton's, as well as their negation paradigms which include regular and differential features of negation in the Early Modern period, is carried out. The basic semantic functions of negative structures are revealed: the negation of action, purpose, place, time, mode of action, and expression of refinement. The use of total and partial negation in New English is described. The main affixes that indicate a negative meaning in the structure of the text are singled out.

Key words: negation, semantic, morphological, lexical, level, function.

Стаття надійшла до редколегії
15.03.2013 р.